

**BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA BADIY MATNLARNI
O'QISH VA TUSHUNISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH
YO'LLARI**

Sirojova Marjonaxon Iso qizi –

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Maktab ta'limida puxta ishlangan reja va o'quv dasturlari, o'qitish uslubi, darsliklar mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu jihatdan ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi fanining ahamiyati va ta'lim tizimidagi roli, o'qish va o'qish savodxonligi fanining farqli jihatlarini, tanqidiy fikrlashning o'qish savodxonligida tutgan o'rni haqida fikr va mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: Harakatlar strategiyasi, boshlang'ich sinflar, o'qish savodxonligi, tanqidiy o'qish, PIRLS dasturi, bilim va ko'nikma, ijodiy tafakkur, savodxon o'quvchi.

Аннотация: В школьном образовании проводится значительная работа по коренному пересмотру разработанных планов и программ, методов обучения, содержания учебников. В этой связи в данной статье представлены идеи и наблюдения о важности грамотности чтения в начальных классах и ее роли в системе образования, о различных аспектах чтения и грамотности чтения, а также о роли критического мышления в грамотности чтения.

Ключевые слова: Стратегия действий, начальные классы, грамотность чтения, критическое чтение, программа PIRLS, знания и навыки, творческое мышление, грамотный ученик.

Annotation. Significant work is being done in school education to fundamentally revise the well-developed plans and curricula, teaching methods, and the content of textbooks. In this regard, this article presents ideas and observations on the importance of reading literacy in primary grades and its role in the education system, the different aspects of reading and reading literacy, and the role of critical thinking in reading literacy.

Keywords: Action strategy, primary grades, reading literacy, critical reading, PIRLS program, knowledge and skills, creative thinking, literate student.

Bugungi kunda ta'limning maqsadi shundan iboratki, Yangi O'zbekistonning maktab bitiruvchisi zamonaviy ko'nikmalarni egallagan, axborot texnologiyalarini puxta o'zlashtirgan, kreativ fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan, dunyoqarashi keng shaxs bo'lib shakllanishi zarur. Bu ishlarni amalga oshirish uchun ta'limda puxta ishlangan reja va o'quv dasturlari, o'qitish uslubi, darsliklar mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Ona tili va o'qish savodxonligi fani ta'limning turli bosqichlarida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlaydi, o'qishning muvaffaqiyati va kelajagini belgilaydi, sababini izlaydi, xato va kamchiliklari bartaraf etish usullarini topadi. U ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ona tilini o'qitishning izchillik va uzluksizligini ta'minlaydi. Maktabgacha tarbiya muassasasida, asosan, bolalarning nutqini o'stirish nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda esa o'quvchilar nutqini o'stirishdan tashqari, ona tilidan elementar nazariy tushunchalarni amaliy o'zlashtirishlari ham nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi darslari o'quvchilarga savod o'rgatishning ilk kunidanoq o'qitiladi va bir qancha bosqichlarda fan kompetensiyalari rivojlantirilib boriladi. O'quvchi o'qigan matnini chuqur va puxta tushunib, ongli ravishta hayotda qo'llay olish malakasini rivojlantirish o'qituvchi oldida turgan asosiy masalaga aylandi. O'quvchining o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda bayon qila olishi bu samaradorlikka erishishning yagona yo'li ekanligi va bu jarayonni bosqichma-bosqich amalga oshirish mexanizmi bugungi kunda davlat dasturimizda aniq vazifalar orqali belgilab berilgan. Savod o'rgatish davri-bu davr o'quvchining yosh xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib, uning maktabga kelgan ilk kunidanoq bu jarayon ish faoliyatini boshlaydi. 1-sinf o'quvchisi bu davrda harflarni o'rganish va tovushlarni farqlash, bo'g'in va so'zlarni o'qish, tushunish, matnlarni bog'liq holda o'qish va tushunish malakalariga ega bo'ladi.

O'qish ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish bosqichi – o'quvchining 2-4-sinflarda o'qigan davrlariga mos keladi. Bu jarayonda

o'quvchining matnni o'qish tezligi va ifodaliligi ustida ishlash, uni tahlil qilish va asosiy fikrni topish, nutqiy rivojlanish va yozma savodxonlikni oshirish ko'nikma, malakalari muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchi yoshlarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholashda tanqidiy o'qish tamoyillarini amaliyotda qo'llash ijobiy natijaga olib kelishi mumkin bo'ladi. Tanqidiy o'qish – bu tilni tahlil qilish usuli bo'lib, u ushbu matnnda aksr ettirilgan ma'no-mazmun va g'oyalrni chuqurroq o'rganishni o'z ichiga oladi. Chuqur o'qish uchun aks etgan kerakli fikrlarni sharhlab boris tanqidiy o'qishning tarkibiy qismidir. Tanqidiy o'qish yozuv amaliyoti singari fikrlarni mos keladigan dalillar bilan bog'lashni talab qiladi. O'qish faol jarayondir va tanqidiy o'qishni o'rganishning eng yaxshi usuli yozuv amaliyotini o'rgatishdir. Bazerman o'quvchining faol roli haqida quyidagi fikrni ifodalaydi: «Haqiqiy zerikishning davosi - bu mavzu bo'yicha kitobni topib va o'qish bilan to'liq band bo'lishdir [1]. Tanqidiy o'qish maqsadi o'quvchilardan muallifning maqsadini anglashni talab qiladi. Ularning har biri matndagi dalillardan xulosa qilishni talab qiladi: tanqidiy o'qish shunchaki diqqat bilan o'qish emas. Tanqidiy o'qish matndagi dalillarni faol tarzda topib, tahlil qilishni nazarda tutadi. Demak, tanqidiy o'qish -bu materialni chuqur tushunish maqsadida o'qish demakdir. Bu matnni o'qish jarayonida tahlil qilish va baholashni talab etadi. Badiy asarni tanqidiy ravishda o'qiyotganda, yozuvchining aslida nimani nazarda tutishini aniqlash muhim ahamiyatga egadir. PIRLS dasturiga ko'ra boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini ta'minlash uchun, zamonaviy ta'lim an'anaviy ta'lim rivojlanishidagi o'quv-bilish faoliyatini tashkil etish tamoyillarini qayta ko'rib chiqish, ta'lim sub'ekti bilish faoliyatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimini tashkil etishga, ijodga o'rgatishga, amaliy shaxsga yo'naltirilgan ta'limga o'tish lozim [2]. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurisiz va innovatsion faoliyatisiz, pedagogik hamkorlik innovatsiyalar tizimini tashkil etish mushkul. O'qituvchi ta'lim mazmunini tushunishi va tafakkurni rivojlantiruvchi, nazariyaga, kasbiy va ijtimoiy tajribaga izlanuvchan yondoshuvchi ta'limning yangi texnologiyalaridan foydalana bilishi lozim.

Pedagog kiritayotgan har qanday tushuncha o'quvchining oldingi tajribasi tuzilishini o'zgartirmog'i lozim.

Ta'limning predmet-mazmunli o'quv natijasi bilan bir qatorda izlanish faoliyati tajribasini reflektiv anglash ham alohida natija bo'lishi lozim. K.D.Ushinskiy boshlang'ich maktab o'quv predmetlari tizimida ona tiliga katta ahamiyat berib, uni markaziy va yetakchi predmet hisoblagan. "Ajoyib o'qituvchi bo'lgan ona tili bolaga ko'p narsani o'rgatadi...Bola ikki-uch yil ichida shuncha ko'p narsa o'rganadiki, ko'p narsa bilib oladiki, 20 yil qunt bilan metodik jihatdan juda to'g'ri o'qiganda ham uning yarmicha o'rgana olmaydi. Ona tilining ulug' pedagogligi ham ana shundadir", - deydi u [3]. Shuning uchun ham boshlang'ich sinflarda ona tilini o'rganishga katta ahamiyat beriladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ona tili darslarida ongli o'qish va savodli yozishga o'rganadilar, og'zaki va yozma nutqning qonun-qoidalarini egallaydilar. O'qish savodxonligi nafaqat ta'lim tizimida, balki boshqa sohalarda ham yutuqqa erishish asos, zaruriyat hisoblanadi. O'quvchining kitob o'qish qobiliyatiga e'tibor qaratish, jumladan, uning ma'lumotni tanlash, talqin qilish va baholash ko'nikmlarining shakllanishiga diqqat qaratish lozim. O'qish savodxonligi-shaxs o'zining bilim va salohiyatini oshirishi, jamiyatda o'rnini topish maqsadiga erishish yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyati demakdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Haydarova U.B, 2-sinf o'qish savodxonligi darsligi. III qism. Toshkent . "Novda", 2023
2. Ushinskiy K.D. Tanlangan pedagogik asarlar. - Toshkent: , "O'zdamnashr", 1959 - 49-bet
3. Anorboyeva D., Shodmonqulova M. "Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini tashkil etish metodikasi". – Toshkent: "Fan", 2021.
4. Yo'ldoshev U., Ahmedov A. "Boshlang'ich sinflarda o'qish va yozuv darslari". – Toshkent: 2020.

5. Rajabova, L., & Tursunova, Z. (2025). METHODOLOGY FOR USING STEAM TECHNOLOGY IN PRIMARY EDUCATION. Modern Science and Research, 4(6), 177-181.
6. Chorievna, R. L., & Tolibovna, T. Z. (2025). METHODOLOGY FOR USING STEAM TECHNOLOGY IN PRIMARY EDUCATION. MODERN SCIENCE, 2181, 3906.
7. THE IMPORTANCE OF USING THE STEAM APPROACH IN CREATIVE THINKING. (2024). American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 28, 10-15. <https://ajird.journalspark.org/index.php/ajird/article/view/1096>
8. Choriyeвна , R. L. (2024). Methods of Developing Research Skills in Primary School Students Based on Steam Education. Excellencia: International Multi-Disciplinary Journal of Education (2994-9521), 2(4), 295-299. <https://doi.org/10.5281/>
9. Холбобоева А. Туризм рекламаларида миллийлик хусусиятларнинг тадқиқи //Переводоведение: проблемы, решения и перспективы. – 2022. – №. 1. – С. 367-368.
10. Abdurashidovna D. D., Khudayberdiyevna K. Z. Scientific and Methodological Foundations for Studying the Problem of Using Modern Pedagogical Technologies in Education //International Journal of Human Computing Studies. – 2022. – T. 4. – №. 4. – С. 14-18.
11. KHOLBOBOEVA A. THE IMPORTANCE OF TOURISM ADVERTISING DISCOURSE IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY IN THE SOCIETY //PHILOLOGICAL SCIENCE.–2021. – 2021.
12. KHOLBOBOEVA A. THE IMPORTANCE OF TOURISM ADVERTISING DISCOURSE IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY IN THE SOCIETY //PHILOLOGICAL SCIENCE.–2021. – 2021.
13. Kholboboieva PhD Student A. The notion of advertising discourse in modern uzbek linguistics //Philology Matters. – 2020. – T. 2020. – №. 2. – С. 102-113.

- 14.Kholboboeva A. Linguacultural aspects of rhetoric discourse in tourism advertising //Philology Matters. – 2021. – T. 2021. – №. 1. – C. 89-106.
- 15.Kholboboeva A. S. GENERAL FEATURES OF TOURISM ADVERTISEMENT DISCOURSE //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 4. – C. 261-263.